

Systematický přehled

makroskopických
hub

co jsou to makromycety?

houby, jež jsou viditelné pouhým okem
v nejširším slova smyslu všechny houbové organismy, tvořící plodnice, příp. jiné fruktifikační útvary (stromata) větší než ca 2 mm

mezi makromycety se řadí:

- *Ascomycota*: především některé nápadnější stromatické pyrenomycety (tř. *Sordariomycetes*) a většina „diskomycetů“ (*Pezizomycetes*, *Leotiomycetes*), okrajově i další skupiny
- *Basidiomycota*: naprostá většina zástupců pododd. *Agaricomycotina*, výjimečně zástupci pododd. *Puccinomycotina*

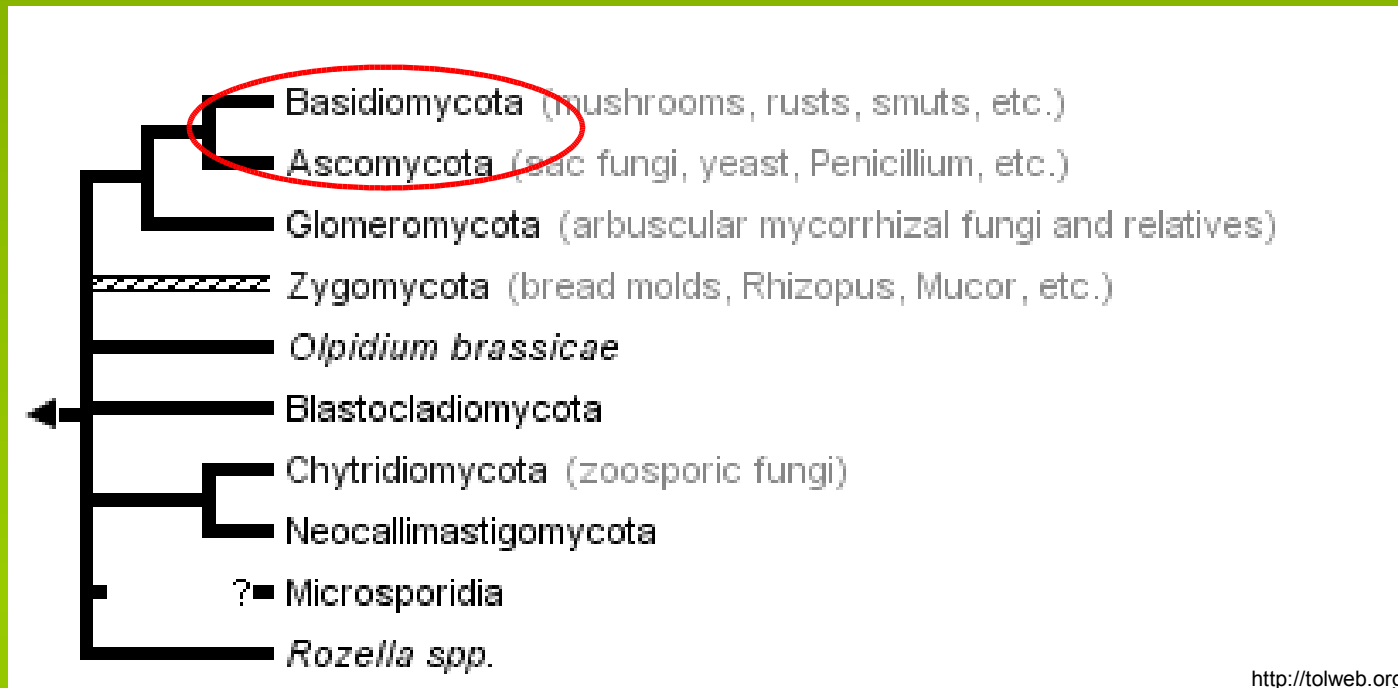
mezi „makromycety“ neřadíme:

- *Myxomycota* (hlenky)
- některé ± makroskopické „plodnice“ spájivých hub (*Zygomycota*: *Endogone* aj.)
- lišejníky (s výjimkou nemnoha lichenizovaných stopkovýtrusných hub)
- rzi a sněti

skupiny „na hranici“:

- některé velmi drobné diskomycety a pyrenomycety

říše *Fungi*

Základní literatura:

Kirk et al. (2001): Dictionary of Fungi, 9th edition

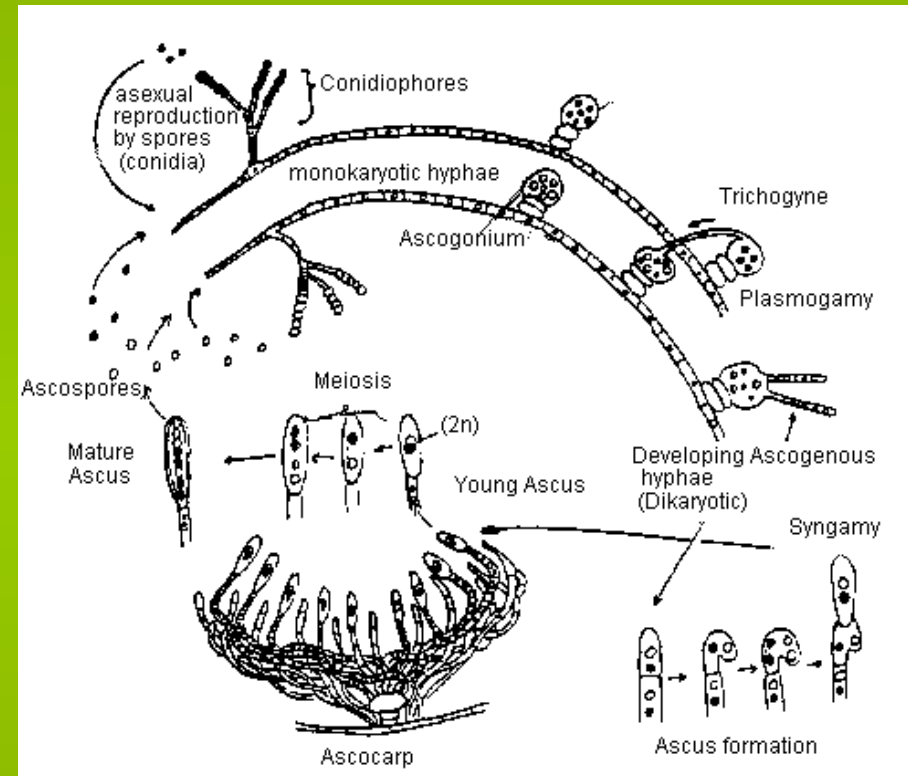
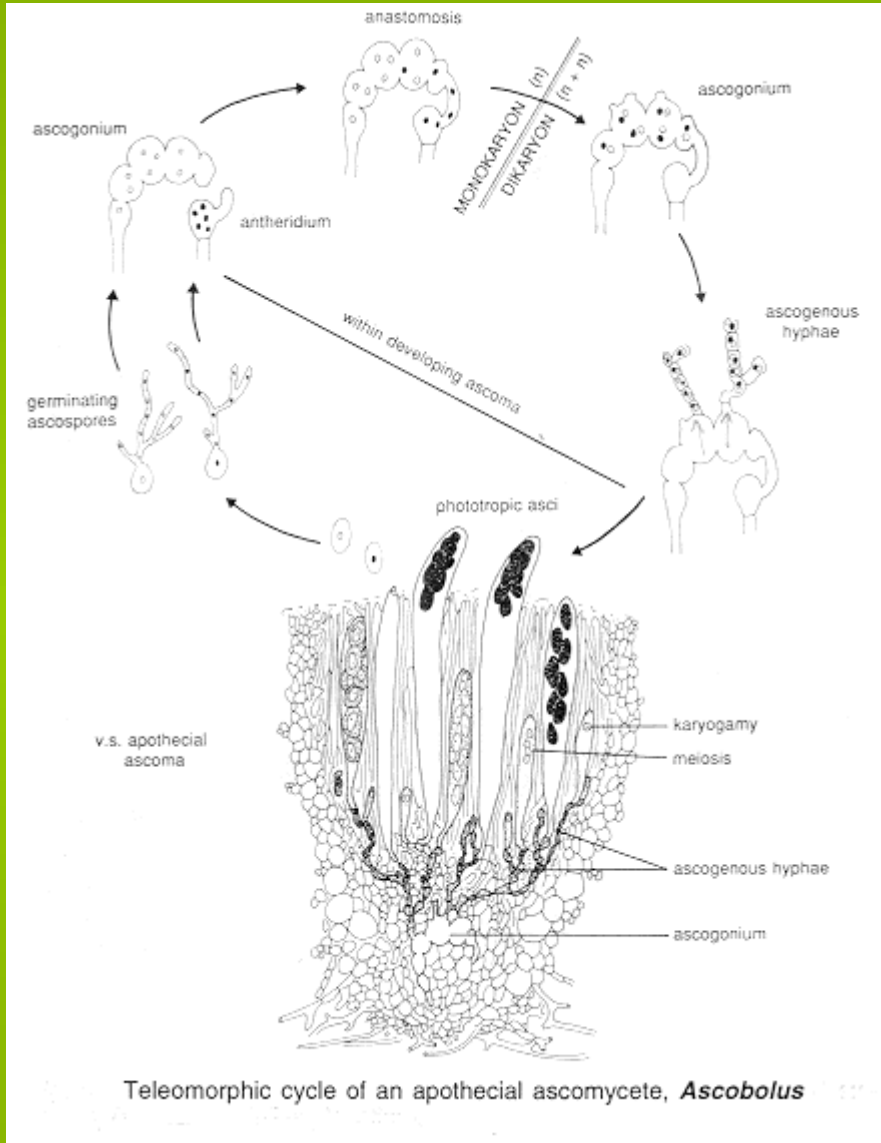
Kalina et Váňa (2006): Sinice, řasy, houby, mechorosty a podobné organismy v současné biologii.

Eriksson O.E., (ed.) 2006. Outline of Ascomycota - 2006. - Myconet 12: 1 - 82.

www.tolweb.org [tree of life]

+ řada dílčích prací

základní znaky vřeckatých hub

schema životního cyklu vřeckatých hub

základní znaky vřekatých hub

plodnice - askoma (pl. askomata)

vždy (z cytologického hlediska)
smíšená stavba:

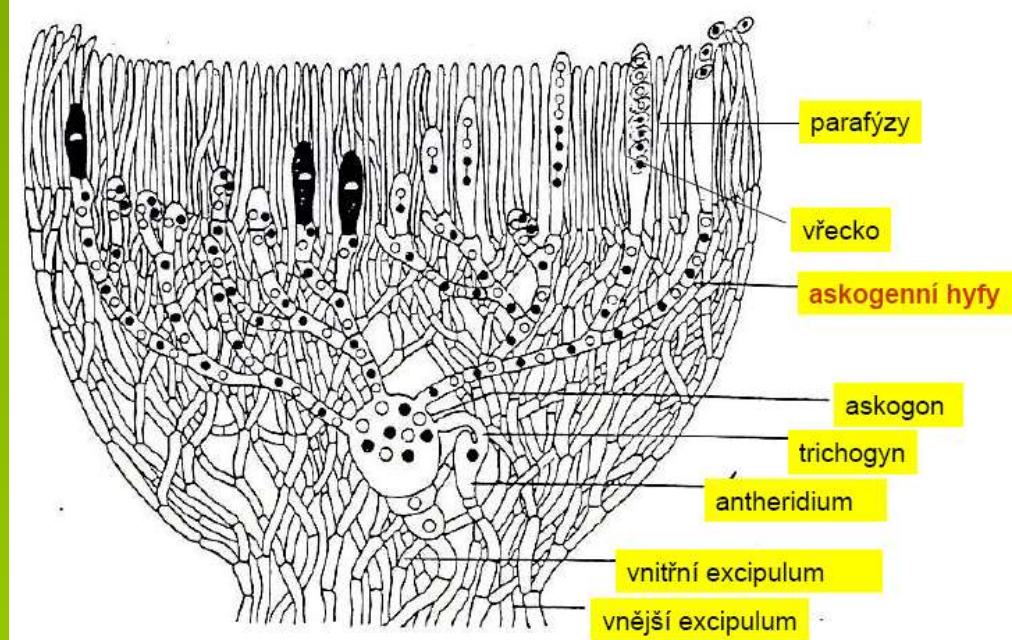
monokaryotické hyfy tvoří většinu
pletiva plodnice (jejich soubor se zove
hamathecium)

dikaryotické - **askogenní** hyfy, na
nich vřecka

členění typů plodnic podle ontogeneze:

typ **askohymeniální**: nejprve pohlavní proces, poté se vytváří plodnice
souběžně s růstem askogenních hyf => vřecka se tvoří na povrchu plodnice
nebo v primárních dutinách (vzniklých při vývoji plodnice)

typ **askolokulární**: primárně se vytvoří pseudoparenchymatický útvar
(**askostroma** - základ plodnice), ve kterém až následně dojde k vytvoření
gametangií a k pohlavnímu procesu => vznikají lyzigenně tzv. sekundární
dutiny, do nichž prorůstají již vytvořeným pletivem askogenní hyfy a v nichž se
tvoří vřecka

základní znaky vřekatých hub

členění plodnic podle morfologie
(základní **askohymeniální** typy):

kleistothecium

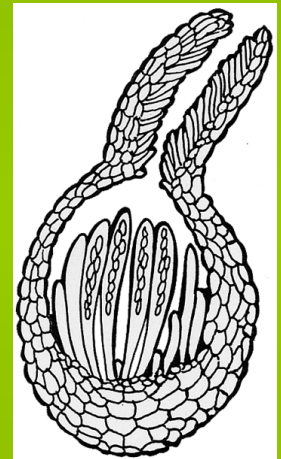
uzavřená plodnice s vytvořenou stěnou, otvírá se rozpadem; vřecka nejsou nijak uspořádána

perithecium

kulovitá nebo protáhlá plodnice (mohou být zanořené ve stromatu), vřecka uspořádána uvnitř v theciu, mezi nimi se mohou tvořit sterilní hyfová zakončení - **parafýzy**; spory jsou obvykle vystřelovány z vřecek a vycházejí ven ústím (**ostiolem**) případně vystlaným **perifýzami**

apothecium

primárně terčovitá až miskovitá plodnice; vřecka jsou uspořádána v theciu na povrchu plodnice, parafýzy vytvořeny; vrstva hyf pod theciem tvoří tzv. hypothecium, sterilní okraj apothecia (tvořen haploidními hyfami) je nazýván **excipulum**; spory jsou vystřelovány (stimulem bývá vnější podnět, např. světlo)

kromě těchto základních typů rozlišujeme ještě:

- **protothecium** (jen spleť hyf obklopujících vřecka)
- **gymnothecium** (intermediární typ mezi proto- a kleistotheciem, má stěnu tvořenu spletenými hyfami (nikoliv pseudoparenchymem))
- **tuberothecium** (jak je někdy odlišováno druhotně uzavřené apothecium) a některé další typy

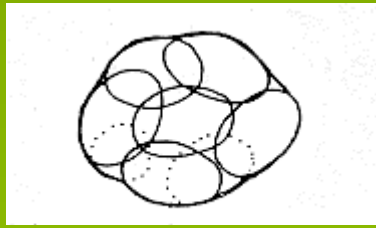
askolokulární typy mají následující typy plodnic:

- myriothecium - polštářovitá plodnice s dutinami, v každé jediné vřecko
- **pseudoapothecium** - obdoba apothecia askohymeniálních hub
- **pseudoperithecium** - obdoba perithecia askohymeniálních hub
- thyriothecium - síťovité pseudoperithecium
- **hysterothecium** - štěrbinovité pseudoapothecium (*Lophodermium*)

základní znaky vřekatých hub

podle stavby stěn a otevíracího aparátu rozlišujeme **vřecka**:

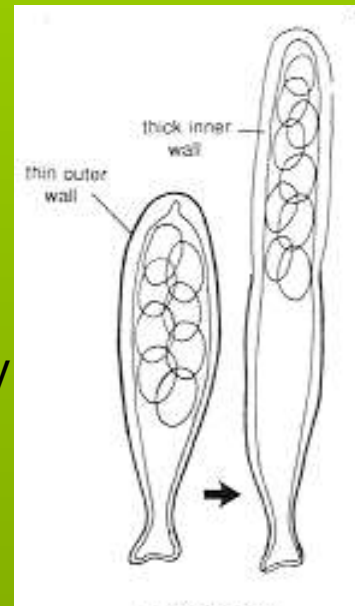
- **pro(to)tunikátní** s jednovrstevnou stěnou bez otevíracího aparátu, spory se pasivně uvolňují po rozpadu nebo zeslizovatění stěny vřecka
- **unitunikátní** s dvouvrstevnou stěnou členěnou na exoaskus a endoaskus; obě vrstvy tenké a spojené, otevírají se současně pórem či štěrbinou („askoapikální aparát“, často s vrcholovým prstencem) - vřecka **inoperkulátní**, nebo jsou vybavena víčkem - **operkulátní** vřecka

všechny obrázky na této straně: www.mycolog.com

- **bitunikátní** se stěnou vícevrstevnou rozdělenou na dvě funkčně rozdílné vrstvy - zde exoascus praská, endoascus vyhřezne a prodlouží se a teprve ten se později otevírá (vždy inoperkulátní); z uni- a bitunikátních vřecek jsou spory vymršťovány turgorem buněk

základní znaky vřeckatých hub

významným znakem je **amyloidita** stěny vřecka či askoapikálního aparátu (modré zbarvení v roztocích jodu)

v řadě skupin se vyskytují **stromata** (sterilní útvary, do jejichž povrchu jsou zanořeny plodnice, obvykle typu perithecií), a/nebo **sklerocia** (obvykle slouží k přetrvání nepříznivých podmínek nebo jako zásobní útvar, netvoří se v něm plodnice)

nemalý systematický význam má také zastoupení a typ imperfektních stadií

system vřeckatých hub

tradiční členění morfologické, podle typu plodnic:

Plectomycetes (-idae) - kleistotheciální typy

Pyrenomycetes (-idae) - peritheciální typy (včetně příbuzných typů, i pseudoperithecia), "tvrdohouby"

Discomycetes (-idae) - apotheciální typy (včetně příbuzných typů, i pseudoapothecia), "terčoplodé"

podle vývoje plodnice:

Protoascomycetidae

Ascohymenomycetidae

Ascoloculomycetidae

dnes jsou vřeckaté houby členěny na více skupin (tříd), na základě některých anatomických, ultrastrukturních a zejména v posledních letech i molekulárně biologických znaků

(charakteristiky jednotlivých skupin postavené na morfologických znacích proto v některých případech nelze vytvořit)

oddělení *Ascomycota*

(červeně vyznačeny skupiny zahrnující makromycety)

pododdělení *Saccharomycotina*

třída *Orbiliomycetes*

řád *Orbiliales*

pododdělení *Taphrinomycotina*

třída *Neoelectomycetes*

řád *Neoelectales*

třída *Pezizomycetes*

řád *Pezizales*

pododdělení *Pezizomycotina*

třída *Eurotiomycetes*

řád *Eurotiales*

řád *Onygenales*

třída *Leotiomycetes*

řád *Helotiales* (incl. *Leotiales*)

řád *Cyttariales*

řád *Rhytismatales*

řád *Erysiphales*

třída *Sordariomycetes*

řád *Xylariales*

řád *Hypocreales*

řád *Sordariales*

řád *Diaporthales*

řád *Ophiostomatales*

řád *Boliniales*

třída *Lecanoromycetes*

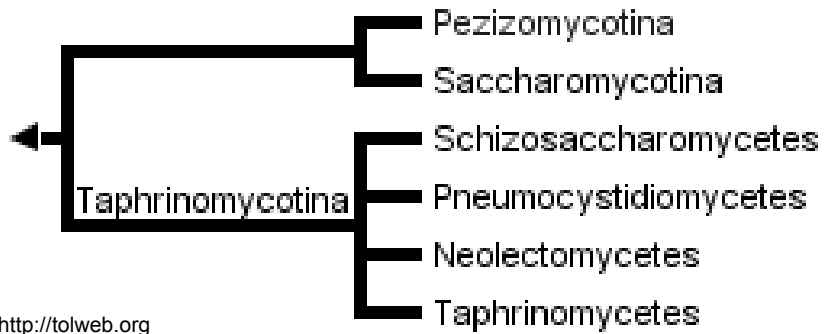
třída *Dothideomycetes*

třída *Lichinomycetes*

třída *Arthoniomycetes*

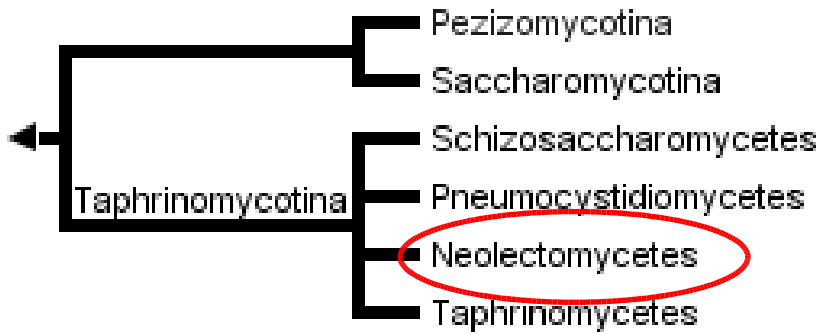
třída *Laboulbeniomycetes*

oddělení *Ascomycota*

<http://tolweb.org>

oddělení *Ascomycota*

třída *Neoelectomycetes*

řád *Neoelectales*

obsahuje jedinou čeleď s jediným rodem *Neoelecta* - stopkatá apothecia vzhledu zástupců ř. *Helotiales* (kam byl dříve také řazen)

parafýzy chybí, kyjovitá vřecka s osmi sporami, jež jsou aktivně uvolňovány
anamorfní stadia nejsou (?dosud) známa

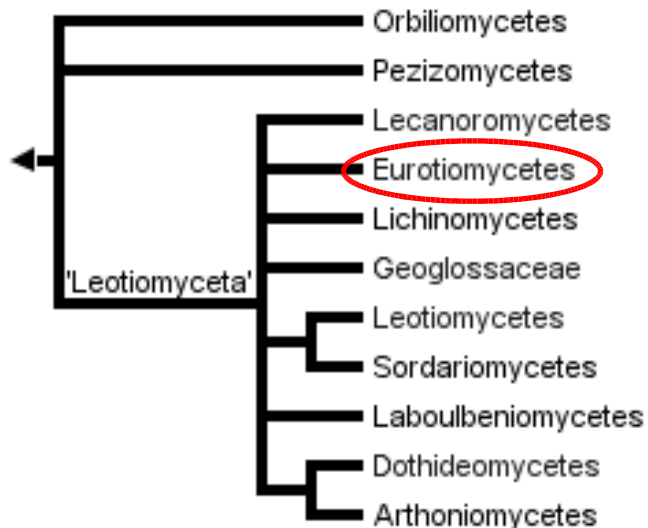
zřejmě půdní saprofyté

existence rodu *Neoelecta* podporuje (nebo spíše nabízí) teorii, že výchozí typy vřeckatých hub mohly být vláknité houby tvořící plodnice, nikoliv kvasinkovité typy

<http://www.uoguelph.ca/~gbarron/SAC%20FUNGI/neolecta.htm>

pododdělení *Pezizomycotina*

třída *Eurotiomycetes*

(zhruba odpovídá bývalé skupině „*Plectomycetes*“)

protothecia nebo primitivní kleistothecia s prototunikátními vřečky

časté anamorfy

v nejnovějších zpracováních uznávány 4 řády, ve dvou významnějších nacházíme i „makromycety“

řád *Eurotiales* (incl. *Elaphomycetales*)

převažuje nepohlavní rozmnožování (u řady zástupců výhradní způsob rozmnožování), zástupci převážně mikroskopičtí

saprofytické či parazitické houby (na živočiších i rostlinách)

pokud plodnice vyvinuty, tak typu kleistothecií, případně protothecií, obvykle do 1 mm velké

výjimku tvoří čeleď *Elaphomycetaceae*

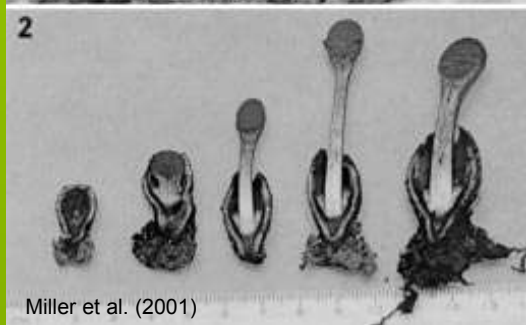
čeleď ***Elaphomycetaceae*** (jelenkovité) s rodem *Elaphomyces* (jelenka)

podzemní kleistothecia („pulverothecia“) až několik cm velká, pokrytá silnou peridií
prototunikátní vakovitá vřecka brzy zanikají, „gleba“ záhy prachovitá
tmavé kulovité ornamentované výtrusy se z plodnice uvolňují až po rozrušení peridie

imperfektní stadia nejsou známa ektomykorhizní lesní druhy, aromatické →
vyhrabávané zvěří

dříve používány jako afrodisiaka

u nás do 10 druhů
nejhojnější *E. muricatus* (jelenka pestrá)

Miller et al. (2001)

v roce 2001 byl z pralesů Guayany popsán nový rod *Pseudotulostoma* s druhem *P. volvatum* – houba byla původně považována za zástupce některé skupiny břichatek, teprve molekulární analýzy prozradily příslušnost k askomycetům do čeledi *Elaphomycetaceae*

řád *Onygenales* (kazirohovaré)

plodnice protothecia nebo kleistothecia, vřecka primitivní, prototunikátní, kulovitá

za zralosti se stěny vřecek rozpouštějí, askospory volně uvnitř peridie – tzv. „mazaedium“

imperfektní stadia obvykle přítomna

saprophyté nebo koprofilní druhy, často disponují enzymy umožňujícími rozklad celulózy nebo keratinu

většina zástupců mikroskopických (významní zejména z lékařského hlediska – dermatomykózy)

výjimkou je rod *Onygena* (kaziroh) z čeledi

Onygenaceae

stopkatá kleistothecia velikosti několika mm

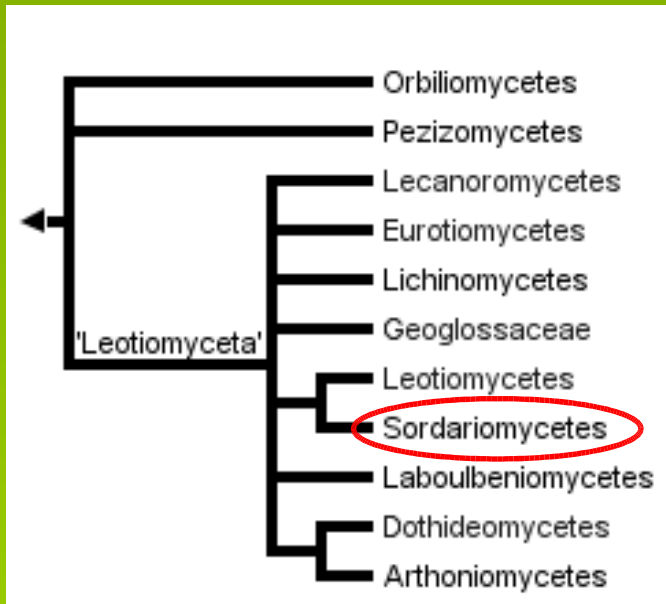
zástupci jsou saprophyté na rozkládajících se rozích, kopytech, paznehtech aj. (keratinofilní)

O. corvina (k. ovčí) – ptačí peří, vývržky, hadry

O. equina (k. koňský)

třída *Sordariomycetes*

patří sem většina peritheciálních hub -
pyrenomycetů

vřečka inoperkulátní, unitunikátní, askohymeniál-
ního typu

dřevní, terestriční či kopofilní saprotrofové, paraziti
rostlin i živočichů aj.

tři skupiny (zřejmě monofyletické), v současnosti
hodnocené na úrovni podtříd

makroskopičtí zástupci stromatičtí

podtřída *Xylariomycetidae* s jediným řádem

Xylariales - dřevnatkotvaré

makroskopická stromata, v nich zanořena černá perithecia

vřečka zpravidla s amyloidními prstenci, spory tmavě zbarvené

imperfektní stadia častá

saprofyti či paraziti rostlin

čeleď *Xylariaceae* (dřevnatkovité)

stromata stopkatá nebo bochníčkovitá, vzácněji rozlitá, často se současnou tvorbou konidií na povrchu, obvykle temně zbarvená

výtrusy tmavé, ± elipsoidní, jednobuněčné, s nápadnou klíční štěrbinou
převážně dřevní saprofyti, vzácněji paraziti dřevin

Xylaria (dřevnatka) – stopkatá stromata, na řezu bílá

X. hypoxylon (dřevnatka parohatá) – parohovitě větvená stromata

X. longipes (dřevnatka mnohotvará) – široce kyjovitá stromata

Daldinia (sazovka)

polštářovitá stromata, na lomu jakoby uhelnatá a soustředně zónovaná

zjištěna symbióza s pilořitkami rodu *Xiphydria*

D. concentrica (s. kruhatá)

Kretzschmaria (syn. *Ustulina*) *deusta*
(spálenka skořepatá)

až 10 cm velká nepravidelně rozlitá stromata, v mládí bělavá až popelavě šedavá, ve stáří černá a křehká (jakoby „spálená“) parazituje na listnáčích

Hypoxylon (dřevomor)

bochánkovitá až rozlitá stromata

běžný *H. fragiforme* (dřevomor bukový)
vytváří červenavá stromata na větvích padlých buků

Biscogniauxia (káčovka)

okrouhlá terčovitá stromata se zdviženým okrajem

B. simplicior (k. ploská) - teplomilný druh, rostoucí jen na řešetláku (*Rhamnus cathartica*)

velmi vzácný, v ČR chráněný taxon

Fotografia: Celestino Gelpi

Poronia punctata (trusovka tečkovaná)

ztuha masitá stromata na koňském a dobytčím trusu

velmi vzácný a ohrožený druh, v ČR pravděpodobně vyhynulý

čeleď *Diatrypaceae*

stromata tmavá, rozlité, nepravidelného tvaru nebo okrouhlá

askospory oproti předchozí čeledi bezbarvé nebo nahnědlé, alantoidní (uzenkovité)

saprofyti, příp. paraziti na dřevě (často na tenkých větvích)

D. disciformis (k. terčovitá)

velké skupiny ohraničených stromat na větvích buku

Eutypa spinosa (bradavkatka ostnitá)

stromata rozlité, s vyniklým ústím,

podtřída *Sordariomycetidae*

většinou nestromatické houby s jednotlivými perithecií přímo na povrchu substrátu
výjimkou je

řád *Boliniales* s čeledí *Boliniaceae*

dřevní saprofyti, podobní zástupcům řádu *Xylariales* (kam byli též dříve řazeni)
liší se utvářením askoapikálního aparátu, jeho reakcí s jodem (neamyloidní) a
molekulárními znaky

Camarops tubulina (bolinka černohnědá)

tmavá stromata na padlých jedlích a
bucích, chráněný druh

